

1. ábra A keresés céljai és a vonatkozó keresési lépések

Keresési célok	Keresési lépések
A. Információforrások keresése	1. A referáló és indexelő források megállapítása és kiválasztása
	2. A referáló és indexelő források és keresőrendszerek lelőhelyének megállapítása
	3. Releváns primer dokumentumok keresése a keresőrendszerrel
	4. A primer dokumentumok lelőhelyének megállapítása referáló és indexelő forrásokban
	5. A primer dokumentumok megrendelése vagy beszerzése
B. Adatok keresése	6. A dokumentumok teljes szövegének kikeresése
C. Tények keresése	7. A releváns adatok és tények kikeresése a dokumentumok szövegéből
D. Ismeretek keresése	8. A nyert ismeretek hasznosítása saját kutatás céljaira

sainak és a rendszerek jellemzőinek megismerése is.

E problémákat felhasználói kézikönyvekkel, tezaurszokkal, gépi programokkal, a felhasználók oktatásával próbálják megoldani. A felhasználók helyzetét azonban a jövőben valószínűleg az ún. *transzparens rendszerek* kifejlesztése fogja megkönnyíteni. E rendszerek a különféle adatbázisok és keresőrendszerek használatához szükséges konvertáló programokat és kulcsokat tartalmazzák, és áttekintést nyújtva ezáltal a rendszerek sokaságán, segítik a felhasználót ezek megértéséhez és használatához. Ennek következtében természetesen csökkenni fog a közvetítők iránti igény, a rendszerek fokozottabban felhasználó-orientáltakká válnak.

A rendszerek egységes használatát elősegítő eszközök tekintetében jelenleg a következő területeken folyik kutatás:

egységes utasítási nyelv: Massachusetts Institute of Technology, EURONET;

többszörös adatbázisok: EURONET;

adatbázisok automatikus kiválasztása: University of Illinois;

kooperációs adatbázisok kiépítése: University of Illinois;

transzparens rendszer kiépítése: University of Illinois;

automatizált szókapcsolás: Battelle Memorial Institute;

a számítógéphez való egységes kapcsolódás szabályzata: National Bureau of Standards;

különböző felhasználói csoportok és a számítógépes rendszer közötti közvetítő rendszer kiépítése: National Library of Medicine.

Végezetül néhány szó az adatbázisok nemzetközi és világméretű összekapcsolásának lehetőségéről. Ma már egy ilyen hálózat kiépítésének nincs technikai akadálya. Az e téren felmerülő problémák jogi, együttműködési, irányítási, politikai stb. jellegűek és megoldásuk elsősorban a nagy nemzetközi szervezetek (Unesco/UNISIST, FID, IFLA, WFEQ stb.) hatáskörébe tartozik.

/WILLIAMS, M. E.: *On-line retrieval – today and tomorrow* = *On-Line Review*, 2. köt. 4. sz. 1978. p. 353–366./

(Novák István)

Az on-line információkeresés irodalmának bibliometriai vizsgálata

Az irodalom statisztikai jellemzőinek tanulmányozása útján általában hasznos bepillantást nyerhetünk egy-egy szakterület vagy tudományág kialakulásába és fejlődésébe. A *Bell Laboratories*-ban (USA) bibliometriai vizsgálatot folytattak az on-line információkeresés 1965–1977 között megjelent irodalmának különböző szempontú elemzésével. Ehhez alapul az *On-Line Review* 1977/1. és 1978/2. számaiban közölt – 1051 hivatkozást tartalmazó – bibliográfiákat használták fel.

Az on-line információkeresés kérdéseivel foglalkozó publikációk számának növekedése hűen tükrözi ezekben a rendszereknek mind fokozottabb elterjedését. A fejlődés ütemének jól megkülönböztethető szakaszai:

1964-ben a témáról csak 1 cikk jelent meg;

1965–1970 között lassú fejlődés indult meg;

1970–1975 között a fejlődés felgyorsult (1975-ből már 185 vonatkozó tárgyú dokumentumot regisztráltak az említett bibliográfiák);

1975-től kezdve az évente megjelenő publikációk száma bizonyos csökkenést mutat (ez a megállapítás azonban részben a legutóbbi évek anyagát nem teljességben feldolgozó bibliográfiákon alapszik);

bizonyos következtetések arra mutatnak, hogy a tárgykörbe tartozó publikációk évi mennyisége 1980-ban fog tetőzni.

Az irodalmi források megoszlása:

	db	%
Folyóiratcikk	618	59
Konferencia-anyag	255	24
Kutatásjelentés	116	11
Szemle	30	3
Könyv	20	2
Disszertáció	12	1
Összesen	1051	100

A legnagyobb számot kitevő folyóiratcikk-irodalom szóródását az 1. táblázat adatai jellemzik.

1. táblázat

A folyóiratok és folyóiratcikk számának megoszlása a folyóiraontonként közölt cikkek száma szerint

A folyóiratcikk száma folyóiraontonként	A folyóiratok száma	A folyóiratcikk száma
1	138	138
2	23	46
3	10	30
4	3	12
5 vagy több	19	392
Összesen	193	618

A legtöbb on-line irodalomkereséssel foglalkozó cikket a *Journal of Chemical Information and Computer Sciences* (79), a *Journal of the American Society for Information Science* (46) és az *Information Processing and Management* (44) közölte.

A folyóiratcikk szóródása ezen a területen némileg eltér a Bradford-féle törvénytől. A szóródás nagyobb és ennek megfelelően más az előre megállapítható övezetek aránya is. Több az egy-egy cikket közlő folyóiratok száma és több azoknak a száma is, amelyek a Bradford-törvény szerint a szakterület magjához tartoznak. Ennek magyarázata abban kereshető, hogy 1977-ig nem volt olyan lap, amely kizárólagosan az on-line kereséssel

2. táblázat

A szerzők számának megoszlása
cikkeik száma szerint

A cikkek száma	A szerzők száma	%
1	800	75,4
2	159	15,0
3	44	4,2
4	26	2,5
5	8	0,8
6	9	0,8
7	5	0,5
8	4	0,4
10	1	0,1
13	1	0,1
20	1	0,1
24	1	0,1
Összesen	1059	100,0

foglalkozott volna. Ekkor indult meg az *On-Line* és az *On-Line Review*, s ezek bizonyos témakonzentráló hatása máris jelentkezik. A téma interdiszciplináris természetének megfelelően a különböző szakterületek lapjaiban azonban előreláthatólag a jövőben is találkozhatunk on-line információkeresési cikkekkel.

A két bibliometriai vizsgálatnak alávetett bibliográfiában összesen 1059 szerzőt találtak (2. táblázat).

A legtöbb új szerző 1976-ban és 1977-ben jelentkezett.

Az on-line információkeresés viszonylag új diszciplína, mely a bibliometriai vizsgálat megállapítása szerint egészséges, vibráló és stimuláló terület.

/HAWKINS, D. T.: *Bibliometrics of the on-line information retrieval literature = On-Line Review*, 2. köt. 4. sz. 1978. p. 345–352./

(Balázs Sándor)

Információkeresés öt adatbázisban

A Ringdoc felhasználók 1978. április 10–11-én Londonban tartott értekezletén dr. Gruch és dr. Nubling, az E. Merck német gyógyszeripari vállalat munkatársai ismertették tanulmányukat, amely öt adatbázisban (BIOSIS, Chemical Abstracts, Excerpta Medica, Medlars, Ringdoc) végzett keresés eredményeit hasonlítja össze.

Az összehasonlítást két kérdésre alapozták:

C kérdés: a Cimetidinről szóló cikkek kikeresése;

R kérdés: a Ribostamycinról szóló cikkek kikeresése.